

**Föreläsningar vid
Stockholms
högskola, VT 1893
: L 40:89 A /**

Rydberg, Viktor,

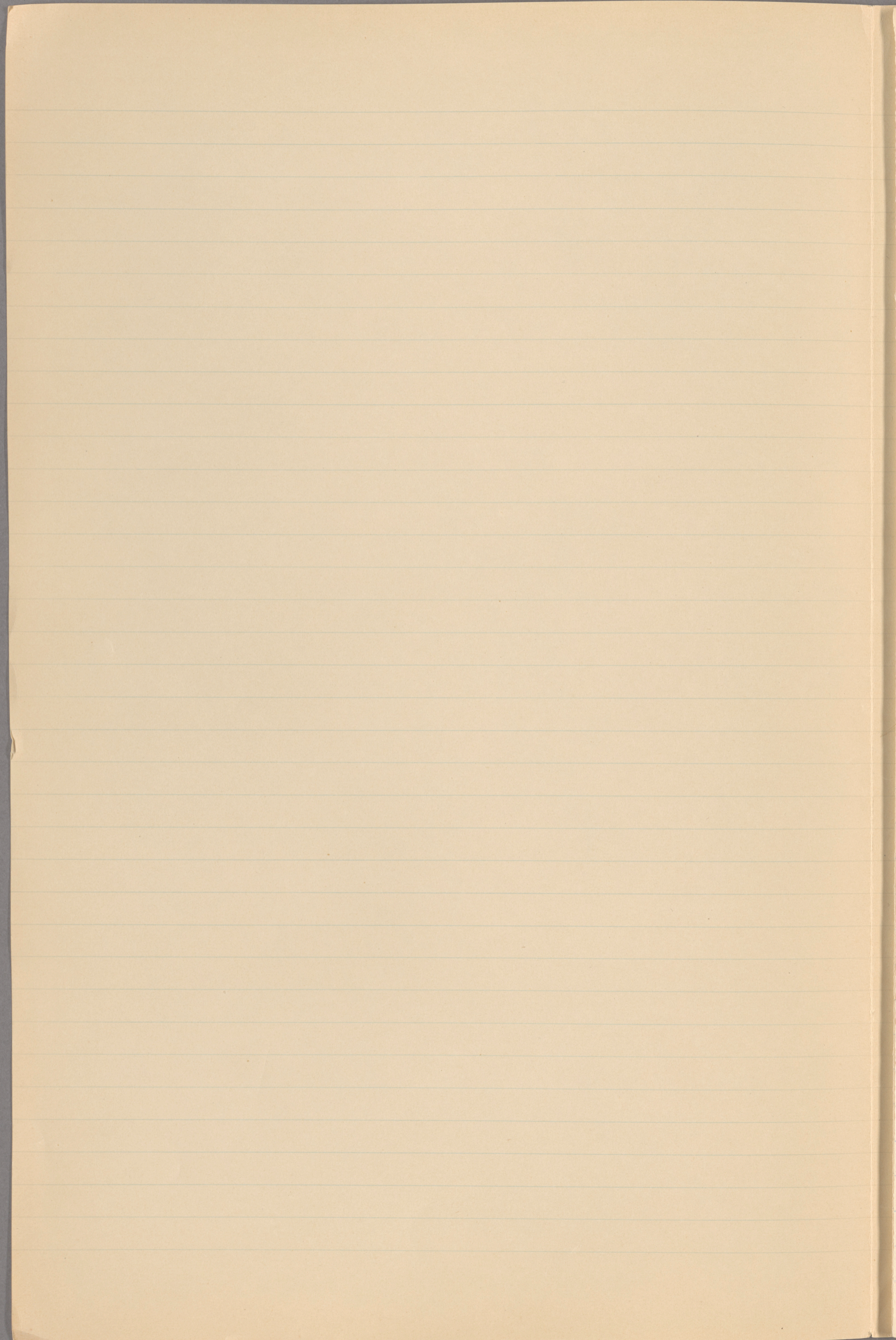
HS L 40:89 A

National Library
of Sweden

N° 17

7/4 1893

Under de fyra hundra år, som närmast föregingo den prunk-
revol. i vårt eget årh., ha ~~fyra~~^{ju} de sköna Konsternas om-
råde tre stilar enligt den Konsthistoriska uppfattningen
varit rådande i Europa, nämligen renässansen, barocken och
rococoen. Renässansen aflöste, nu bekant, den s. k. gotiska stilen,
gotiken, som herrskade under de rika århundradena af medel-
tiden.

Gotiken kännetecknades af en mystik-religiös stämning, för-
enad, man kan nästan säga på underbart sätt, med en djärf
och följaktlig kraft i konstruktion och systematisering. Aldrig har
en klar logik och en aningsfull orkänsla af det stora världsmyste-
riet ^{de} visat sig kunna vara förenliga och innerligt sammansmälta
med hvarandra som i den gotiska stils ståtliga skapelser: de
kärliga spetsbågekatedraterna.

Gotiken efterträdde af renässansen. Under omständigheter, under
vilka renässansen uppstod och efter hand tillkämpade sig segern,
har jag i en föreg. föreläsning skildrat. Renässansen har en dubbel
karaktär. Eller, snarare, den prunkar i olika betydning allt efter som
^{man} vill jämföra den med gotiken eller med till ex. den holländiska
måleriet, sådant s. detta var på 1600-talet. I jämförelse med gotiken
är renässansen realistisk. Gotiken brydde sig ^{ju} om det s. k. verk-
lighetstudiet. Renässansen åter hängaf sig med ^{brinnande i sin} entusiasmen af
verklighetstudiet. Till verklighetstudiet räknade renässansen nästan
dock äfven studiet af den antika, d. v. s. den hedniska grekisk-
romerska konstens minnesmärken, och de gjorde detta ^{de} icke ut en
skäl, ty den antika konsten var grundad på direkta naturstudier
och ^{ortid} ~~var~~ ^{erhöjades} ~~stärkt~~ med afseende på återupplandet af mänsklig-
kroppen, kritiken af noggranna, och fina och kärliga natur-
iakttagelser ^{samlade under} ~~under~~ ^{loppet} af århundraden. Jämför man åter
renässansen med 1600-tlets holländiska måleri, kan då prunkar
renässansen som idealisk, nämligen som formidealisk, ~~som~~
^{emellan den} ~~erkännande~~ det prunkens företräde rätt prunkar det prunkens,
~~medan~~ åter den holländiska konsten klappar det fula barock
med samma moderliga ömhet som det vackra och ställer dem
båda i färgidealismens ^{skön} ~~föreskrif~~ ^{skön} ~~föreskrif~~, i ljusdunklet allt förskönade

7/4. 93.

eller frimående nutiden.

Renässansen i mitt tycke största period är dens ungdom, som inföll under 1400-talet. Det ligger en icke öfvermåttlig förkylt och fågning öfver alstran af yngre renässansens framstående namn. Nämner man Masaccio, Filippo o. Filippino Lippi, Sandro Botticelli, Luca Signorelli, Andrea Mantegna och de flandiska målarna van Eyck. Därefter kommer i första hälften af 1500-talet renässansens korta mogna tid: högrenässansen med namn som Leonardo da Vinci, Michelangelo, Fra Bartolomeo, Andrea del Sarto, Rafael, Correggio, Tizian.

På högrenässansen följde den senrenässansen, och ur denna utvecklade sig först barockstilen, därefter rococcon. Dessa uttryck, barock och rococo äro närmast tillämpbara på arkitekturen, skulpturen och ornamentiken områden, men de smakutvecklingar, som de beteckna, vinde sig äfven på måleriets område och äro tillämpbara äfven där. De franska konsthistorikerna begagna vanligen andra tv uttryck. Barockstilen kalla de style Louis quatorze, emedan dens härskande icke tämligen sammanfaller med Ludvig XIV:s regeringstid, Rococo-stilen kalla de style Louis xv, emedan Ludvig XV:s regeringstid närmast sammanfaller med rococos enväldighet öfver smaken. Ludvig XIV regerade från år 1643 till 1715; L. XV från 1715 till 1774. Ludvig XV efterträddes af den olycklige L. XVI. Tiden mellan 1774 och fram till en ny stilsriktning, som fransmännen benämna efter honom och som tydligt kallar Stanzpirke-stilen. ~~Den~~ Senare åter var en förelöpare till revolutionsstilen eller den s. k. klassiska stilen, som förherrskade under en stor del af vårt eget århundrade, dock under kamp med andra riktningar, såsom den romantiska, den naturalistiska, den symbolistiska o. s. v., icke att det för våra ögon ser ut som om det nittonde århundradet genom sitt öfverflöd på stilar hade ingen karaktäristisk stil alls. Eftervalden skall dock märkligt uppträda en enhet i all denna mångfald, något s. är gemensamt för alla de nämnda riktningarna, något s. icke förut varit och som näst är en förberedelse till hvad som i det 20de århundradet skall komma.

7/4. 93.

7/4. 93.

protestantiska riken.

Italien var, som jag nämde, under det 18de århundradet på konstens område alldeles öfverflygladt af Frankrike, som utbredde sitt kulturräike öfver hela Europa. De efter fransk mestert i alla hufvudstäder inrättade akademierna bidrogo härtill, och den franska smaken hade sina ^{meriterna} ~~meriterna~~ af fransk börd och sina elever af ikennek i Stockholm, Köpenhamn och Peterburg liksom i alla Tycklands residensstäder. Vände den italienska konsten någon hjälpsändighet mot den franska, så var denna hjälpsändighet af en rent passiv och lam art och bestod egentligen däri, att hon fortsatte sin gamla väg ~~en~~ ned mot ett allt djupare förfall. Betydande konstnärer framträdde egentligen endast i Venedig, em ånda redan ~~1750~~ midten af 1500-talet kallat den italienska konstens bauer upprättad, medan det ~~gjorde~~ ^{gjorde} de öfriga italienska konstnärerna. ~~Fyra venetianska~~ ^{i en} ~~konst~~ ^{konst} redogörelse för det italienska måleriets i 18de århundradet kan jag förklaraktligen inkränka mig till att uttala med några ord Giovanni Piazzetta, Giovanni Tiepolo, Antonio Canale, kallad Canaletto, samt målariinnan Rosalba Carriera.

N: 265. Målningen, s. här i afbildning viss, ^{fin} "den unge Faubärsven" finns i Dresdenergalleriet. Dess måttare är Giovanni Piazzetta. Piazzetta föddes år 1682 i grannskapet af Treviso och afled i Venedig år 1754. Redan denna tafla, s. här en märkvärdigt modernt tycke, ådagalägger tydligt, att Piazzetta icke hörd till den stora mängden af italienska målare, s. i saknad af eller med uppoffring af egen individualitet gingo vägen nedåt under ständigt schablonmässigt imiterande af äldre mästares idealgestalter. Piazzetta hade vinkeligen med öfriga student Venedigs stora målare, från 1500-talet, och han kunde utan skada ^{från sin individualitet} ha tillägnat sig mer af den än han gjorde, särskildt med afseende på färggifningen; men han studerade också med samma öfriga den lifande verkligheten omkring sig och återgaf den friskt och naturligt med bred pensel. ~~Stor~~ ^{Stor} mest ådrog han sig upp-

7/4. 93.

märksamheten genom sitt egendomliga framfåtta sätt att behandla
ljus och skuggor. "Den unge faubäraren," som länge på grund
af den ^{oförändliga} plats han fått i Drederergalleriet hade undgått konst-
kännarens blickar, har, sedan han för några år sedan fick en,
bättre, blick på en af allmänhetens och konstnärernas åskåningar
och liv nu till de tyfkor, s. flitigast kopieres.

N: 266. Bland Piazzettas lärjungar fann en, som enligt vår
egen tid med rätta varit Italiens förnämligaste figurmålare i det
adertonde århundradet Giovanni Battista Tiepolo. Han var född
i Venedig år 1697 och afled i Madrid år 1769.

Redan under loppet af 1600-talet hade den venetianska skolan
börjat förfalla. Det glänsande ljus, som ännu lyfte i de stora mästarnes,
~~i Tizians, och Paolo Veronesis~~ ^{medelst} ^{lärjungarnas} verk, fördunklades efter hand, och
det sig ut som om till och med traditionerna från Tizians, Tintoretto,
Paolo Veronesis tid skulle i deras egen stad gå förlorade, ty målare
från andra städer började sig i Venedig och bildade skolor där, medan
de unge venetianska konstnärerna reste till Bologna och Rom, för att
där utbildas sig. Så mycket märkligare är, att på 1700-talet ~~är~~ ^{en} så
äkta venetiansk mästare som Tiepolo kunde framträda, för att än
en gång öppna öfver laquartadens konst en glans, s. erinnde om
de stora mästarnes dagar. Tiepolo, som af en skeppredare, equade
sig i sin ungdom till konsten. Hans förste lärare var en i Rom
utbildad konstnär, Greg. Lazzarini. Större olikhet mellan denne,
lärare i hans lärjunge kunde man knappt föreställa sig. Lazzarini
erkände originalitet och fantasi. Han arbetade trögt, men samvittigt,
och var han i något annat var han dock en korrekt tecknare. Tie-
polo åter var en liflig, ^{genialisk} fantasirik natur, benägen att snart förtä på
dunkan sina syner och idéer. Det förde kapa varit Tiepolo till gagn, att
hans förste lärare var en sådan s. han var; han tvang sin lärjunge att
stipia sig och icke springa öfver teckningen, innan han blifvit ^{något} säker i
den. Men sedan Tiepolo qvinnogått sin dresar hos Lazzarini, vände
han sig till den endast 10 år äldre Piazzetta, med hv. han sånde
sig andligen befryddad, och hvars försäga att i många påkostade
dagar och skuggor öfver sina dukar hade förtrollat honom. Hos Tie-
polo tillägnade sig denna konst och utbildade den långt utöfver hvad

7/4. 93.

Piazzetta mättet ärtadkomma. Piazzettas skuggor ha ingen likhet med Rembrandts. De bryta sig visserligen förträffligt mot dagarna, men de äro mörka fläckar utan genomsynlighet, utan luftmedie, i Genom flitiga naturstudier lärde sig däremot Tiepolo att på bästa sätt beqagna det reflekterande ljuset, och att skapa en klarobrykr af magisk vecka. Genom att studera Paolo Veronese utbildade han han på samma gång sitt af naturen fina ~~och~~ färgsinne och lärde ~~på samma~~ ^{även av} honom draperingens, och kläggningens för inga del lätta konst.

Man firvånas, när man erfar, att Tiepolo hade unduggjort allt detta och förvärfvat närtare namn och stort anseende bland sina landsmän, då han ännu var knappast mer än en gosse. Han var ej mer än 16 år gammal, då adliga myndigheter och ^{venetianer} ~~egare af palatser~~ adelsmän gifvo hm i uppdrag att smycka kyrkor och palatser med freskomålningar, och vidana uppdrag kommo hm under årens lopp, allt vidare till det äfven från andra italienska städer, därefter äfven från Tykland och Spanien. Tiepolo har utfört stora arbeten i det ~~en~~ ^{en} biskopliga palatset i Würzburg och i slottet i Madrid. Till hans freskomålningar i Würzburg hör den, s. här visen och s. framställer Kejsar Fredrik Barbarossas freskomålning med ^{i Würzburg} Beatrix af Burgund, en fruntimmer, s. af sin samtida skildrats som en dame med ett fint och ädelt yttre, ^{med} kraftfull och värduadtjudande karaktär, med ett poetiskt sinne, som hon ådagalagt i vackra dikter, och i benyttning af all den vetenskapliga bildning som tiden ege.

Den största foran för Tiepolos närverksamhet låg i den utomordentliga lätthet, hvormed han arbetade, hans brunnande ipso att qvasta ~~ge~~ ^{och} fästa i färger och former hvad hans sijn i sin uppfinningsrika fantasi. Det var hm en lek att betäta öfvermåla palatstrak och kyrkorum med figurrika kompositioner. Det har också blifvit anmärkt, att de enskilda figurerna i dem se ut, som om de blifvit med en slunga förparade upp i taket, och att hans som byggor i solken ~~svärmade~~ ^{och serfer} ~~koraber se ut som~~ ^{kring} den centrala figurgruppen svärmade koraber och serfer se ut som om en centrifugalkraft kastat dem ut från denna ut i den svärfande fria rymden. Snabbmateriet hindrade honom också från att gifva individuellt

7/4.93.

själlif åt sina figurers anledningar, men hindrade hm däremot icke
 att med Mantegna och Melozzo da Forli som förebilder göra
 trollkonster med det af Konstantinerna s. k. firk. eller godperspektivet,
 i hvilket man ser figurerne icke som målade i taket utan som
 hängande eller sväpande fritt i luften med fotsulorna öfver åskå-
 daren knärad. I allt detta var han ett barn af sin tid. Men dessa
 annmärkingar gälla i främsta rummet hans takmålningar, vida
 mindre hans väggfresker och allra minst hans stoffbilder. Som-
 liga af hans väggmålningar räknas till af vår tids konstkonare,
 till de skönaste i världen. Hvad takmålningarna vilkommer blir
 han betraktas s. dekorativ. Som målar ^{han} ~~han~~ ^{Tiepolo} i alla
 fall närmast Paolo Veronese genom den ljusgenomflutna, varma
 rika prakten i sin färggifning. ^{i världen} Med ~~dessa~~ ^{med} ~~prakt~~ ^{glänsa},
 och hans stoffmålningar, som äro ^{svordnad och utspäda} ~~sorgfälligt~~ ^{gjorda} och
 ha figurer med karaktäristisk præg. Mångvidig som han var
 har han också målat genrebilder och finett sin vän Antonio
 Canales eller Canalettos venetianska vyar med rikkaltiga stoffager,
 s. fivestilla torgsceuer, folkfirlustelser o. s. v. Tiepolo har också efter-
 lemnat ett antal genialiska vadeeringar, som framställa skämt-
 samma upphög, karaktäryrer, ^{an} allegoriserande fantastier

Vid 69 års ålder kallades Tiepolo af K. Karl III till Spa Madrid,
 för att smycka hans nya palats med ~~sin~~ ^{sin} perel. Det gjorde
 han också med samma improvisatoriska vaskhet som alltid och
 på samma gång med en beundransvärd kraft i kolriten. Han
 konstantvade i Madrid och afled där 77 år gammal. Den
 beundran hans samtida egnade hm, förnekade hm däremot ^{Walden} Gothe,
 s. i sitt arbete om Winkelmann behandlat både hm och Piazzetta
 hämligen hårdhänt, medan vår egen tid, utan att blunda för
 hans svagheter, dock äran honom som en genialisk kolrist och
 ser i hm den sön venetianska skolans sista ~~en~~ ^{en} märklige mästare.

Som N: 267. Som i figurmåleriets så var Venedig öfver i landskaps-
 måleriets öfverlägret de öfriga italienska skolorna på 1700-talet,
 i smiliga afseenden öfverlägret till och med hela Europa. Detta gäller
 i synnerhet om sådant landskapsmåleri, s. på samma gång är arkitek-
 turmåleri och vanligen betecknas med namnet perspektivmåleri.

7/4.93.

7/4. 93.

luter ö gator. De af sällig viktighet berömma vinnenas storhet förmer,
 de af det glödande solskenet fruktollade bländande färgerna med sina
 djupvioletta varma skuggformer, s. rätte harskand i rindne, Kolosseum
 intressande hu mer än Rafael loggier i Vatikanen, palatrens facade mer
 än prakten i dens inre. - Från Rom begaf sig etat. C. till England, Det
 var sannolikt vika eng. Konstnärer, s. uppmanad hu därtill. I London
 uppehöll han sig 2 år och skapade där mycket. Än i dag eger England
 de största samlingarna af hans taflor: i Windsor, Hamptoncourt och
 nationalgalleriet i London. Från London återvände han till Venedig,
 där han förblef till sin död år 1768. De utriktur han där helt utvalde
 är Markkuplaken, ^{en} Napoleon I liknade vid en präktig, ^{ett blätt} af him-
^{melshvarf} med öfverspädd sal, den värbelägna piazzettan, Canales
 grande med Rialtopbron mellan raden af stolta palatser. De äro
 gjorda med fotografisk noggrannhet och påminna, med undantag na-
 turtygna för färgspelet, om våra dagars fotografiska ögonblicksbilder.
 Också lär han ha beqvamat sig af en camera obscura, för att me-
 kaniskt afteckna utryffnas linier.

Antonio Canales (Canalettos förmäste lärjunge var en släkting af
 förmästerhärskaren, Bernardo Belotto, som äfven han fått till-
 namnet Canaletto. En ^{företag} utmärkt konstnär, äfven han, hvars
 arbeten icke vilken blifvit förblandade med Antonios, ehuru de
 till regeln äro kallare i färgen och mer schematiska i framställ-
 ningar af vattnet. Äfven han var en tid verksam i England, så
 äfven i Tyckland och i Polen, där han afled i Warschau år 1780.

Stockholms nationalmuseum eger ^{ett} några vackert utförda konst- och
 arkitekturstycken af Antonio Canale. Stockholms högskolas typel-
 samling eger icke mindre än fyra. Äfven Tiepolo är i ritstäm-
 mung representerad med fyra taflor.

Om den berömda porträttmålaren Rosalba Carriera,
 borde jag på tillfälle att yttra några ord i nästa föreläsning,
 då jag öfvergår till den spanska målarkonsten på 1700-talet,
 s. hade att uppräsa en högt egendomlig och i närheten Francisco
 Goya, till aude och lyse vana motstriden till ~~den~~ den typ, som
 spanska målare diktat till varit, hvarnäst jag skall behandla
 den franska ö engelska målarkonsten intill den franska revolutionen.

7/4.93.

